

Elnur Eldəniz oğlu Bağirov*Bakı Biznes Universiteti*E- mail: elnur16@gmail.com

MÜƏSSİSƏNİN MALİYYƏ RESURSLARININ TƏŞKİLİNİN ƏSAS METODOLOJİ PRİNSİPLƏRİ

Xülasə

Müəssisə və idarələrdə maliyyənin təşkili və maliyyə resurslarının optimal hərəkəti məsələlərinin həlli müəssisə və bütövlükdə qurumun düzgün və səmərəli idarə edilməsinin qurulmasında mühüm rol oynayır. Müəssisənin maliyyə resurslarının əsas növlərini müəyyən etmək üçün məqalədə bu kateqoriyanın mahiyyətini və məzmununu anlamaq üçün mövcud yanaşmalar təhlil edilir. Məqalədə müəssisələrin maliyyəsinin təşkilini tənzimləyən əsas prinsipləri sistemləşdirilmişdir.

Açar sözlər: maliyyə resursları, pul vəsaitləri, mənfəət, amortizasiya.

UOT: 336

JEL: G20

Giriş

Maliyyə real təkrar istehsal prosesini pul və təbii formalarında əks etdirir. Bu, xüsusilə mikro səviyyədə - müxtəlif mülkiyyət formalı müəssisələrin maliyyəsi səviyyəsində özünü göstərir.

İqtisadi kateqoriya kimi müəssisənin maliyyəsi istehsal fondlarının formalaşması, məhsul istehsalı və satışı, öz maliyyə resurslarının formalaşması, xarici maliyyə mənbələrinin cəlb edilməsi, onların bölüşdürülməsini və istifadəsi prosesində yaranan iqtisadi münasibətdir.

Müəssisə maliyyəsinin bölgü funksiyası ilkin kapitalın formalaşmasında, gəlir və maliyyə resurslarının bölüşdürülməsində, təkrar istehsal prosesinin maliyyələşdirilməsində yerinə yetirilir; nəzarət - həm daxili, həm də xarici maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsində - vergi, xəzinədarlıq, audit orqanları, kommersiya bankları, audit firmaları tərəfindən.

Müəssisələrin maliyyəsinin təşkilinin əsas prinsipləri bunlardır:[4]

- İqtisadi müstəqillik prinsipi (vergilərin ödənilməsi, amortizasiya normaları, məcburi ehtiyatların formalaşdırılması və s. ilə bağlı dövlət tərəfindən məhdudlaşdırılması);
- Özünümaliyyələşdirmə prinsipi (ictimai və qarışıq ictimai əmtəə istehsal edən, bazar uğursuzluğunun obyektiv şəkildə təzahür etdiyi bir sıra sənaye sahələri - sosial sektorlar, müdafiə sənayesi və s. üçün məhduddur);
- Maddi maraq prinsipi (komandanın hər bir üzvü və bütövlükdə müəssisə);
- Maliyyə ehtiyatlarının təmin edilməsi prinsipi;
- Məsuliyyət prinsipi.
- Maliyyə kateqoriyası kimi təsərrüfat subyektinin maliyyəsi vəsaitlərin dövriyyəsinə əks etdirən pul münasibətlərinin məcmusudur. Vəsaitlərin dövriyyəsi nizamnamə kapitalı hesabına istehsal fondlarının ilkin alınmasından başlayır. Məhsulların (işlərin, xidmətlərin) istehsalı prosesində satılan məhsulların qiyməti ilə müəyyən edilən

yeni dəyər yaranır. Satışın nəticəsi gəlir, gəlirlə xərclər arasındakı fərq isə mənfəətdir.

Bütün inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin vəziyyətinə mənfi təsir göstərən maliyyə-iqtisadi böhranın təsiri, eləcə də geosiyasi vəziyyətin kəskinləşməsi müxtəlif bazar subyektləri arasında maliyyə-iqtisadi əlaqələrin mürəkkəbləşməsinə əvvəlcədən müəyyən edir. Bununla bağlı maliyyə mexanizmi də transformasiya olunur.

Ədəbiyyata baxış

Mövcud global böhranın təsiri altında olan daxili maliyyə-iqtisadi sistemin vəziyyəti müəssisənin maliyyə resurslarının idarə edilməsi üçün mövcud sistemlərin və fəaliyyət mexanizmlərinin yenidən qurulmasının obyektiv ehtiyacını müəyyən edir. Onların bazarda formalaşmasında və gələcək perspektiv inkişafında əsas amil kimi müəssisənin maliyyə dayanıqlığının təmin edilməsinin əhəmiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

"Müəssisənin maliyyə resursları" kateqoriyasının məzmununu öyrənərkən qeyd etmək lazımdır ki, onların başa resurslarını təsərrüfat subyektinə məxsus müxtəlif növ fondlar və maliyyə aktivlərinin məcmusu kimi başa düşür [7]. Eyni zamanda, onlar bütün daxilolmaların və xərclərin qarşılıqlı əlaqəsinin, habelə bu vəsaitlərin bölüşdürülməsinin son nəticəsi kimi çıxış edirlər.

V.G. Zolotoqorov dedikdə, əsas məqsədi mövcud maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirmək, genişlənmiş təkrar istehsal, maliyyə-iqtisadi həvəsləndirmə ilə bağlı xərcləri çəkmək və işçilərin tələbatını ödəmək olan müəssisənin sərəncamında olan gəlirlər, əmanətlər və nağd pul daxilolmaları başa düşülür. [4].

L.N. Pavlova maliyyə resurslarının kifayət qədər məhdud tərifini verir, onlara yalnız öz maliyyə mənbələrinə istinad edir. Bütün cari öhdəliklər yerinə yetirildikdən sonra

müəssisənin sərəncamında qalan təkrar istehsal prosesləri. Belə bir şərh tamamilə düzgün deyil. Bu, təsərrüfat subyektinin qapalı sistem olmaması ilə bağlıdır. Xarici mühitlə qarşılıqlı əlaqədə olur və bir sıra amillərdən birbaşa təsirlənir. Göründüyü kimi, bu şərh maliyyə-iqtisadi böhran şəraitində müəssisənin dayanıqlı fəaliyyətinin təmin edilməsində mühüm rol oynayan borc və borc vəsaitlərini əhatə etmir.

İ.A. Boş, maliyyə resursları, məqsədi gələcək dövrlərdə onun təsərrüfat fəaliyyətini təmin etməkdən ibarət olan, xüsusi təyinatlı vəsaitlər şəklində gələn öz və borc vəsaitlərinin, habelə onların ekvivalentlərinin məcmusudur [1].

N.V. Kolçina onları müəssisənin maliyyə öhdəliklərinin tam və vaxtında yerinə yetirilməsi, cari xərclərin və istehsalın genişləndirilməsi ilə bağlı xərclərin maliyyələşdirilməsi üçün zəruri olan öz pul gəlirlərinin və xarici daxilolmaların məcmusu kimi müəyyən edir.

Kopteva, müəssisənin maliyyə resurslarını ona xidmət edən dəyər forması kimi nəzərdən keçirməyi və təkrar istehsal prosesinin iş-tirəçiləri arasında hansı maliyyə münasibətlərinin formalaşdığını təklif edir [4].

Beləliklə, müxtəlif müəlliflərin "müəssisənin maliyyə resursları" kateqoriyasının mövzu məzmunu ilə bağlı mövcud baxış nöqtələrinin təhlili onların əsas növlərini sistemləşdirməyə imkan verdi.

Bir qayda olaraq, əksər müəlliflər formalaşma mənbələrinə görə müəssisənin maliyyə resurslarının aşağıdakı növlərini fərqləndirirlər:

- daxili;
- xarici.

Birinci qrup ənənəvi olaraq öz vəsaitləri hesabına formalaşan daxili mənbələrdən ibarətdir. Eyni zamanda, onların gəlirlərə (məhsul və xidmətlərin satışından əldə edilən mənfəət, maliyyə əməliyyatları üzrə mənfəət,

məqsədli gəlir və s.) və gəlirlərə (amortizasiya ayırmaları, təsisçilərin töhfələri, sabit öhdəliklər, aktivlərin səfərbər edilməsi) bölünməsi məqsəduyğundur. daxili resurslar, sığorta ödənişi və s.).

Qeyd etmək lazımdır ki, müəssisənin sərəncamında qalan mənfəət aşağıdakılara yönəldilə bilər:

- istehlak;
- təşkilatın davamlı inkişafına yenidən investisiya qoyuluşu;
- təsərrüfat subyektinin funksional fəaliyyətinə aid olmayan prinsipial olaraq fərqli layihələrə investisiya qoyuluşu və s.

Amortizasiya ayırmaları əsas istehsal fondlarının və qeyri-maddi aktivlərin köhnəlməsi xərclərinin pul ifadəsidir. Onların ikili təbiətə malik olması diqqət çəkir. Bu onunla əlaqədardır ki, onlar istehsalın maya dəyərinə daxil edilir, bundan sonra satışdan əldə olunan vəsaitlə birlikdə cari hesaba daxil olur və təkrar istehsal prosesi kimi daxili maliyyə mənbəyinə çevrilirlər.

Xarici mənbələri borc götürülmüş (kreditlər, kreditlər, kreditlər, lizinq və s.) və cəlb olunmuş (büdcədən ayırmalar, yuxarı təşkilatlardan daxil olan vəsaitlər, daxili və xarici investisiyalar, kreditor borcları və s.) ayırmaq məqsəduyğundur.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, müəyyən bir müəssisədə maliyyə resurslarının növlərinin dəyişkənliyi onun fəaliyyət göstərdiyi regiondan, sahənin xüsusiyyətlərindən, idarəetmənin təşkilati-hüquqi formasından, işçilərin sayından və digər amillərdən asılıdır [8].

Beləliklə, müəssisənin davamlı inkişafında onun maliyyə resursları xüsusi rol oynayır. Elmi ədəbiyyatda müəssisənin maliyyə resurslarının daxili mənbələri təqdim olunur ki, onları gəlir və daxilolmalara, xarici, o cümlədən borc götürülmüş və cəlb edilənlərə ayırmaq məqsəduyğundur. Eyni zamanda,

maliyyə resurslarının optimal strukturu təsərrüfat subyektinin sabitliyinə və onun sabit inkişafına birbaşa təsir göstərir. düşülməsinə çoxlu alternativ yanaşmalar mövcuddur.

Müəssisələrin maliyyəsi sahəsində əməliyyat və idarəetmə işi onun maliyyə münasibətlərinin və maliyyə axınlarının kəmiyyət və keyfiyyət xüsusiyyətlərinin daimi monitorinqini əhatə edir. Əməliyyat və idarəetmə işinin əsas məqsədi müəssisə tərəfindən həyata keçirilən hər hansı maliyyə əməliyyatının və təsərrüfat əməliyyatının səmərəliliyinə daimi müsbət təsir göstərmək və onun işgüzar nüfuzunu lazımi səviyyədə saxlamaqdır.

Bu məqsədə nail olmaq aşağıdakı vəzifələrin həllinə kömək edir:

- müəssisənin büdcəyə, dövlətin məqsədli büdcə və büdcədən kənar fondlarına vaxtında ödənişlərinin, onun ödəmə qabiliyyətinin ilk əlamətləri olan xammal, yanacaq, enerji tədarükçüləri ilə hesablaşmalarının vaxtında aparılmasının təmin edilməsi;
 - bazar şəraitinin, tələb və təklif ayrılıqlarının öyrənilməsi - əsaslandırılmış marketinq və qiymət qərarlarının qəbulu üçün obyektiv əsas;
 - dövriyyə vəsaitlərinin dövriyyəsinin sürətləndirilməsinin təmin edilməsi - ən mühüm yoldur
- müəssisənin cari maliyyə ehtiyaclarının azaldılması;
- istehsal prosesinin fasiləsizliyinə təminat verən müəssisənin istehsal ehtiyatlarının optimal həcmələrinin yaradılması və saxlanması;
 - ödəniş intizamına riayət etmək məqsədilə müəssisənin debitor və kreditor borclarının idarə edilməsi;
 - idarəetmə qərarlarının hazırlanması məqsədilə maliyyə planının göstəricilərinin yerinə yetirilməsinin gedişi, müəssisənin

maliyyə vəziyyəti haqqında arayışların daxil olması və onların xərclənməsi haqqında məlumatların tərtib edilməsi. [5, 145]

Bu tapşırıqların hər biri maliyyə taktikasının elementidir.

Nəzarət və analitik iş müəssisənin hər bir əməliyyatının və təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinin, rentabelliyyənin və məqsəduyğunluğunun obyektiv qiymətləndirilməsinə yönəlmişdir. Onların bütün texnologiyası nəzarət və təhlilə məruz qalır: mövcud maliyyə qaydalarına uyğunluğun qanuniliyinin yoxlanılmasından tutmuş müəssisənin imicinə və işgüzar nüfuzuna təsirinin aydınlaşdırılmasına qədər.

Nəzarət-analitik iş gələcəkdə müəssisənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə maliyyə, kassa, kredit planlarının, habelə mənfəət planlarının göstəricilərinin yerinə yetirilməsini izləmək və bu proseslərə obyektiv qiymət vermək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Müəssisədə mütərəqqi idarəetmə texnologiyalarından istifadə əsasında maliyyənin təşkilinə yeni imkanlar gətirən maliyyə idarəetməsi üsullarından istifadə edildikdə maliyyə işinin məzmunu keyfiyyətcə təkmilləşdirilir.

Aşağıdakı məsələlər müəssisələrin maliyyə işçilərinin diqqət mərkəzindədir:

– məsrəflərin və öhdəliklərin vaxtında maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə pul vəsaitlərinin hərəkətinin tənzimlənməsi;

- məhsul və xidmətlərin satışının idarə edilməsi, satışdan daxil olan vəsaitlərin daxil olmasına operativ nəzarət;

– əsas və dövriyyə vəsaitlərinin idarə edilməsi, dövriyyə vəsaitlərinin təhlükəsizliyi, onlardan səmərəli istifadə edilməsi üzrə tədbirlərin işlənilib hazırlanması;

- müəssisənin ödəmə qabiliyyətinin və balansının likvidliyinin saxlanılması;

– pul yığımlarının səfərbər edilməsi və artımı, gəlirliliyin artırılması.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin idarə edilməsi pul vəsaitlərinin hərəkəti planının hazırlanmasını, pul vəsaitlərinin hərəkətinin uçotunu və təhlilini əhatə edir. Pul vəsaitlərinin hərəkətinin idarə edilməsinin ilkin mərhələsi müəssisənin fasiləsiz fəaliyyətini təmin etmək üçün müəyyən dövrlərdə pul vəsaitlərinin hərəkətini proqnozlaşdırmaqdan ibarətdir. İstehsalın inkişafı və bütün fəaliyyət növlərinin digər parametrləri üzrə proqnozlar, habelə müəssisənin tərəfdaşları və dövlətlə maliyyə münasibətlərinin təşkili ilə əlaqələndirilir. Pul resurslarının həcmının əsaslandırılması, onların xərclənməsi onların hərəkətini qabaqcadan görmək reallığını təmin etməklə yanaşı, ona fəal təsir göstərəcəkdir.[8]

Müəssisələrin maliyyə fəaliyyətinin mühüm istiqaməti müxtəlif pul fondlarının formalaşması və istifadəsidir. Onların vasitəsilə təsərrüfat fəaliyyətinin zəruri vəsaitlərlə təmin edilməsi, təkrar istehsalın genişləndirilməsi, yeni texnologiya və texnikanın işlənilib hazırlanması və tətbiqi, iqtisadi həvəsləndirmə, büdcə və banklarla hesablaşmalar həyata keçirilir.

Müəssisə təşkil edilərkən onun nizamnamə fondu və ya nizamnamə kapitalı olmalıdır, ondan əsas vəsaitlər və dövriyyə vəsaitləri formalaşır.

Müəssisənin maliyyə xidmətinin əsas və mühüm vəzifələrindən biri nizamnamə kapitalının təşkili, ondan səmərəli istifadə edilməsi, idarə olunmasıdır.

Nəticə

Nizamnamə kapitalı şirkətin öz vəsaitlərinin əsas mənbəyidir. Səhmdar cəmiyyətinin nizamnamə kapitalının məbləği onun buraxdığı səhmlərin, dövlət və bələdiyyə müəssisələrinin isə nizamnamə kapitalının məbləğini əks etdirir. Əlavə səhmlərin

dövriyyəyə buraxılması (və ya onların bir hissəsinin dövriyyədən çıxarılması), habelə səhmlərin nominal dəyərinin artırılması (azaldılması) yolu ilə nizamnamə kapitalını artırmaq (azaltmaq) mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Бланк И. Финансовый менеджмент, Минск: Книжный дом. 2014, 345 с.
2. Гавриленко А.О., Чемодин Ю.А. Современные факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий в транснациональных условиях. Международный журнал прикладных наук и технологий Интеграл. 2019. № 2. с. 19.
3. Золотогоров В.Г. Экономика: энциклопедический словарь, М.: Ника-Центр 2014, 346 с.
4. Маргалитадзе О.Н. Бабаян А.В., Формирование механизма повышения инвестиционной привлекательности территории. Международный журнал прикладных наук и технологий Интеграл. 2018. № 2. с. 145.

5. Трушевская А.А., Кретьова Н.Н. Современный системный подход к формированию управленческой отчетности предприятия // Проблемы современной экономики 2016 №2 С.102-113
6. Федосов В.А., Молдован А.А. Проблема суверенных долгов в мировой экономике // Финансы и кредит 2013 №28 С.32-38
7. Финансы организаций (предприятий): учебник для студентов вузов / Под ред. Н.В.Колчиной. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Ника-Центр, 2019, 502 с.
8. Черненко . В.А. Международный бизнес: учебник / Под ред.. — Санкт-Петербург, 2013, 421с.
9. Черненко В. А, Молдован А. А., Скороход А. Ю., Щелканов А. А. Стратегия корпоративного финансирования и управление стоимостью бизнеса: учеб. И практикум для академического бакалавриата. — СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2017.

Elnur Eldaniz oglu Bagirov
 Baku Business University
 E-mail: elnur16@gmail.com

BASIC METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF FINANCIAL RESOURCES OF THE ENTERPRISE

Summary

The organization of finance in enterprises and departments and the solution of issues of optimal movement of financial resources play an important role in building the correct and effective management of the enterprise and the institution as a whole. In order to identify the main types of financial resources of the enterprise, the article analyzes the existing approaches to understand the essence and content of this category. The article systematizes the main principles governing the organization of enterprise finance.

Keywords: financial resources, cash, profit, depreciation.

Эльнур Эльданиз оглы Багиров
Бакинский Университет Бизнеса
E-mail: elnur16@gmail.com

ОСНОВНЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

Организация финансов на предприятиях и в подразделениях и решение вопросов оптимального движения финансовых ресурсов играют важную роль в построении правильного и эффективного управления предприятием и учреждением в целом. С целью выявления основных видов финансовых ресурсов предприятия в статье анализируются существующие подходы к пониманию сущности и содержания данной категории. В статье систематизированы основные принципы организации финансов предприятия.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, денежные средства, прибыль, амортизация.

Daxil olub: 19.04.2022